

בית פרת
מדרשה ישראלית

בצל סוכתנו

יוסי בן הרוש

סוכות הוא חג מאוד קונקרטי. אנחנו בונים סוכה, נוטלים ארבעת המינים ומחוברים מאוד למציאות ולאדמה. אבל מחלוקת מעניינת בגמרא שמתגלגלת הן לכתבי הפוסקים ההלכתיים והן לכתבי המקובלים והחסידים מציירת את סוכות בגוונים קצת אחרים.

האם סוכות הוא חג של פטיש ומסמר או שאו אולי הוא חג של עננים וניסים?

המקרא מתאר את הסיבה לחג הסוכות כרצון של האל להנציח את הישיבה בסוכות של בני ישראל בצאתם ממצרים:

לְדַרְתֵּיכֶם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי תַחֲגוּ אֹתוֹ. בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֲזָרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת. לְמַעַן יִדְעוּ דַרְתֵּיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מַעְדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
(ויקרא, פרק כג, לט-מג)

אֶךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ תַּחֲגוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שִׁבְתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁבְתוֹן. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעַרְבֵי נָחַל וְשִׁמְחֶתֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים. וְחִגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם

התלמוד הבבלי דן במהות הנס אותו רוצים להנציח ומציג מחלוקת

דתניא "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" ענני כבוד היו דברי ר' אליעזר. ר' עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם.

(בבלי, מסכת סוכה, דף יא, ע"ב)

מדוע חלוקים ר' אליעזר ור' יהושע? מהי שורש מחלוקתם?

ננסה לרדת לשורש המחלוקת על פי ספר הזוהר. הזוהר כותב כך:

תרגום: כל מי שיושב תחת צל האמונה מנחיל חירות לו ולבניו לעולמים.

(ספר הזוהר)

כל מאן דיתב תחות צלא דמהימנותא, אחסין חירו ליה ולבניו לעלמין, ואתברך ברכתא עלתא...

מהו "צל האמונה"? האם הוא תיאור של ענני הכבוד הניסויים או תיאור מוחשי של הצל שעשו הסוכות בזמן המדבר?

רבי נחמן מברסלב ממשיך את המתח בין הסוכה ממש לבין ענני הכבוד בדבריו על הסוכה ומוסיף:

...והחֶסֶד הוא בְּחִינַת סֶכָה, בְּחִינַת חֲבוּק וְזֶה "וְאֲשִׁים דְּבָרֵי בְּפִיךָ", אֲזִי "וּבְצֶל יָדֵי כְּסִיתֶיךָ" שֶׁהִיא בְּחִינַת סֶכָה שֶׁהִיא בְּחִינַת צֶל יָד, חֲבוּק יָד יְמִין...

(רבי נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן קמא, תורה מח)

מהו החיבוק המתואר כאן? מהו "צל יד"? לאיזה צד במחלוקת נוטה ר' נחמן מברסלב?

ר' יוסף קארו בספרו ההלכתי החשוב "שולחן ערוך" פוסק כי הסוכות היו ענני הכבוד, כדעת ר' אליעזר:

"בסוכות תשבּו שבעת ימים", "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" - הם ענני הכבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמש.

(ר' יוסף קארו, שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תרכה)

וכך מפרט ר' חיים ויטאל:

עצמה כעל כנפי נשרים תוך ענני כבוד מעל ראשם ומד' רוחותיהם, לבל יכם שרב ושמש. ומתחתם, כדי שהענן יוליכם והם שקטים ושלוים, וענן הז' מיישר הדרך באופן שלא ירגישו כלל שום טורח הדרך" (ר' חיים ויטאל, עץ הדעת טוב, פרשת בהעלותך)

"כי תיכף בנסעם מן המחנה היו מזדמנים להם ז' ענני כבוד הנכללים כולם בשם ענן ה'. ענן של רחמים המקיפם משש רוחות והוא מיישר להם הדרך, מגביה הנמוך ומשפיל הגבוה. ולא היו מרגישים שום צער כלל אלא אדרבה הולכים כעל כנפי נשרים, כי אין להם שום צער כי הולכים הם במנוחה

מה מטרתם של ענני הכבוד לפי ר' חיים ויטאל?

אם הסוכות היו ענני כבוד מדוע אנו בונים סוכות ממש? מה הקשר בין הסוכה הממשית לבין ענני הכבוד של תקופת המדבר?

אולי אפשר להבין את הקשר דרך תפילה אותה נוהגים לומר בכניסה לסוכה:

אור המקיף המתפשט עליה המקיף וסובב אותה. ובישיבתנו בה ימשך אלינו מן האור המקיף ההוא."

"והנה אֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים...עֲשִׂינוּ הַסֶּכָה כְּמִצְוַת ה' אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הִיא כְּנֻגַד עֲנְנֵי כְבוֹד. כְּכַתּוּב: "וְעַנְן יְהוָה עָלֵיהֶם יוֹמָם". וְהֵם שִׁבְעָה עֲנָנִים. וְכַנְגָדָם הֵם שִׁבְעַת יְמֵי הַסֶּכָה. וְהֵנָּה אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבֵים בְּצֶל

בתוך הבנייה הפיזית של הסוכה אנו מגלים שהסוכה יותר גדולה מסך דפנותיה. יש בסוכה משהו שמחזיר אותנו לענני הכבוד של המדבר.

במעין ממוצע בין הגשמי לרוחני חיה הסוכה במעין בועה. בועה זמן. בועה במרחב.

כיצד אנו מביאים את הבועה הזו ליום יום? לאחרי החגים? כיצד אנו הולכים על עננים?